

A SPONTÁNBESZÉD-KUTATÓ MŰHELY SZAKMAI ETIKAI KÓDEXE

Bevezetés

A jelen dokumentum célja, hogy a Spontánbeszéd-kutató műhely tagjaival megismertesse a spontán beszéd kutatására vonatkozó jogait és kötelezettségeiket. Emellett az etikai kódex ajánlásként is szolgál a törvényileg nem szabályozott kérdésekben. Ha az egyes kutatók intézményében megfogalmaztak kutatásetikai irányelveket, számukra természetesen az a dokumentum az elsődleges irányadó.

Az etikai kódex alaptétele, hogy a Magyar Köztársaság Alkotmánya biztosítja a személyes adatok védelméhez való jogot, valamint a tudományos kutatás szabadságát.

A kutatás általános etikai elvei¹

1. A tudományos kutató az alap- és alkalmazott kutatások során mind a vizsgálatok tervezésekor, mind azok végrehajtásakor egyaránt ügyel arra, hogy az elvárható szakszerűség követelményei szerint járjon el. Amennyiben a kutatáshoz az intézmény belső szabályozása szerint etikai bizottsági jóváhagyásra van szükség, megadja a kutatásról a szükséges információkat, és előzetesen engedélyt szerez a kutatáshoz. A kutatást az engedélynek megfelelően végzi el.

2. Amennyiben a kutató egyetemi hallgatókkal vagy beosztottakkal folytat kutatást, megfelelő garanciákat vállal annak megakadályozására, hogy a résztvevő jelölteket hátrányos következmények érijék a részvétel megtagadása vagy a kísérletből való menet közbeni kilépés, illetőleg a kutatás során róluk a kutató vagy munkatársai tudomására jutó adatok jellege miatt.

3. A kutató betartja az eredmények publikálásának általános etikai szabályait, beleértve a formai követelményeket is (hivatkozás módja, társszerzőség, a vizsgálati személyek vagy azok képviselőinek beleegyezése, köszönetnyilvánítás stb.).

Az adatkezelés általános (törvényileg szabályozott) elvei²

1. A tudományos kutatás céljára történő adatkezelés során biztosítani kell az érintett jogát a személyes adatainak védelméhez.

a) A kapcsolatfelvétellel egyidejűleg az érintettet írásban tájékoztatni kell az adatfelhasználás céljáról, módjáról, időtartamáról, az adatkezelés során közreműködő (megbízott) igénybevételeiről; valamint arról, hogy az adatszolgáltatás önkéntes, és jogában áll adatainak a megjelölt célra vagy annak egy részére történő kezelésének a megszüntetését kérni. A cselekvőkép-telen vagy korlátozottan cselekvőképes személy (pl. kiskorú) esetén a tájékoztatást a törvényes képviselő részére kell megadni, aki gyakorolja az érintettet megillető nyilatkozattételi jogokat is.

b) Biztosítani kell az érintett számára azt a jogot, hogy a további együttműködést bármikor indokolás nélkül megtagadhatja, és erről írásban tájékoztatni kell.

c) Az érintett név- és lakcímadatainak a törvényben meghatározott tevékenységek céljából történő kezelését meg kell szüntetni, amennyiben ezt kéri, vagy adatainak kezeléséhez nem járul hozzá. Az adatkezelés megszüntetésén a megsemmisítést vagy az anonimizálást kell érteni.

1. Forrás: Magyar Pszichológiai Társaság: Pszichológusok szakmai etikai kódexe.

http://mpt.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=48&Itemid=85 (A letöltés ideje: 2008. október 19.)

2. Az itt leírtak az 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról és az 1995. évi CXIX. törvény a kutatás és a közvetlen üzletszerzés célját szolgáló név- és lakcímadatok kezeléséről című dokumentumoknak a tudományos kutatásra vonatkozó részeit tartalmazzák. Források:

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99200063.TV&kif=adatok#xcel és

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99500119.TV&kif=adatok#xcel

(A letöltés ideje: 2008. november 19.)

2. A tudományos kutatónak az adatok biztonságáról megfelelő technikai és szervezési intézkedésekkel kell gondoskodni. Ezekről az intézkedésekről és azok kötelező betartásáról az adatkezelőket és az adatok kezelésében részt vevő személyeket (alkalmazott, megbízott) tájékoztatni kell. A tudományos kutatásban a kapcsolatfelvételt követően az érintett név- és lakcímadata csak a vele való folyamatos kapcsolattartáshoz használható fel, és a kutatás befejezésekor az adatok kezelését meg kell szüntetni. Ha az érintett a név- és lakcímadatainak a kezelését a tájékoztatás alkalmával vagy a kutatás későbbi időpontjában megtiltja, azokat kérelmére meg kell semmisíteni, és erről az érintettet írásban tájékoztatni kell.

3. A tudományos kutatónak a kutatás megkezdése előtt kutatási adatkezelési tervet kell készítenie. A tervet módosítani kell, ha az adatkezelés célja a kutatás folyamata alatt megváltozik. A kutatási adatkezelési tervnek tartalmaznia kell:

- a) a kutatási jogosultságot,
- b) a kutatás célját,
- c) a kezelendő személyes adatok körét és azok forrását,
- d) az adatkezelés folyamatát,
- e) az érintett jogai gyakorlati érvényesíthetőségének biztosítékait, valamint
- f) az adatvédelmet biztosító technikai és szervezési intézkedéseket.

A kutatási adatkezelési tervet az adatkezelés jogszerűségének bizonyíthatósága és az ellenőrzés lehetőségének biztosítása céljából az adatok kezelésének megszüntetéséig meg kell őrizni.

4. Személyes adat akkor kezelhető, ha ahhoz az érintett hozzájárul. Különleges adat akkor kezelhető, ha az adatkezeléshez az érintett írásban hozzájárul. Az érintett hozzájárulását megadottnak kell tekinteni az érintett közszereplése során általa közölt vagy a nyilvánosságra hozatal céljából általa átadott adatok tekintetében.

5. Személyes adatot kezelni csak meghatározott célból, jog gyakorlása és kötelezettség teljesítése érdekében lehet. Az adatkezelésnek minden szakaszában meg kell felelnie e célnak. Csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen, a cél elérésére alkalmas, csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig. A tudományos kutatást végző szerv vagy személy személyes adatot csak akkor hozhat nyilvánosságra, ha az érintett abba beleegyezett.

6. A személyes adatot – mielőtt a kutatási cél megengedi – anonimizálni kell. Addig is külön kell tárolni azokat az adatokat, amelyek meghatározott vagy meghatározható természetes személy azonosítására alkalmasak. Ezek az adatok egyéb adatokkal csak akkor kapcsolhatók össze, ha az kutatás céljára szükséges.

7. Tudományos kutatás céljára felvett vagy tárolt személyes adat csak tudományos kutatás céljára használható fel.

8. Nem kell bejelenteni az adatvédelmi nyilvántartásba azt az adatkezelést, amely a tudományos kutatás céljait szolgálja, ha az adatokat nem hozzák nyilvánosságra.

9. Ha a belföldi tudományos kutató a tevékenységét külföldi megbízás alapján végzi, erről a tényről az érintettet köteles írásban tájékoztatni. Külföldre csak anonimizált adat továbbítható, kivéve, ha az érintett az adatai átadásához írásban hozzájárult.

FOGALMAK

Adatfeldolgozás: az adatkezelési műveletekhez kapcsolódó technikai feladatok elvégzése, függetlenül a műveletek végrehajtásához alkalmazott módszertől és eszköztől, valamint az alkalmazás helyétől.

Adatfeldolgozó: az a természetes vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, aki vagy amely az adatkezelő megbízásából személyes adatok feldolgozását végzi.

Adatkezelés: az alkalmazott eljárástól függetlenül az adatokon végzett bármely művelet vagy a műveletek összessége, így például gyűjtése, felvétele, rögzítése, rendszerezése, tárolása, megváltoztatása, felhasználása, továbbítása, nyilvánosságra hozatala, összehangolása vagy összekapcsolása, zárolása, törlése és megsemmisítése, valamint az adatok további felhasználásának megakadályozása. Adatkezelésnek számít a fénykép-, hang- vagy képfelvétel készítése.

Adatkezelő: az a természetes vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, aki vagy amely az adatok kezelésének célját meghatározza, az adatkezelésre (beleértve a felhasznált eszközt) vonatkozó döntéseket meghozza és végrehajtja, vagy az általa megbízott adatfeldolgozóval végrehajtja.

Adatmegsemmisítés: az adatok vagy az azokat tartalmazó adathordozó teljes fizikai megsemmisítése.

Adattovábbítás: az adatnak meghatározott harmadik személy számára hozzáférhetővé tétele.

Adattörlés: az adatok felismerhetetlenné tétele oly módon, hogy a helyreállításuk többé nem lehetséges.

Adatzárolás: az adatok továbbításának, megismerésének, nyilvánosságra hozatalának, átalakításának, megváltoztatásának, megsemmisítésének, törlésének, összekapcsolásának vagy összehangolásának és felhasználásának véglegesen vagy meghatározott időre történő lehetetlenné tétele.

Anonimizálás: olyan technikai eljárás, amely biztosítja az érintett és az adat közötti kapcsolat helyreállítása lehetőségének végleges kizárását.

Harmadik személy: olyan természetes vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, amely vagy aki nem azonos az érintettel, az adatkezelővel vagy az adatfeldolgozóval.

Hozzájárulás: az érintett kívánságának önkéntes és határozott kinyilvánítása, amely megfelelő tájékoztatáson alapul, és amellyel félreérthetetlen beleegyezését adja a rá vonatkozó személyes adatok – teljes körű vagy egyes műveletekre kiterjedő – kezeléséhez.

Különleges adat: a faji eredetre, a nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozásra, a politikai véleményre vagy pártállásra, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésre, az érdekvépviseleti szervezeti tagságra, az egészségi állapotra, a kóros szenvedélyre, a szexuális életre vonatkozó adat, valamint a bűnügyi személyes adat.

Nyilvánosságra hozatal: ha az adatot bárki számára hozzáférhetővé teszik.

Személyes adat: bármely meghatározott (azonosított vagy azonosítható) természetes személlyel (a továbbiakban: érintett) kapcsolatba hozható adat, az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés. A személyes adat az adatkezelés során mindaddig megőrzi e minőségét, amíg kapcsolata az érintettel helyreállítható. A személy különösen akkor tekinthető azonosíthatónak, ha őt – közvetlenül vagy közvetve – név, azonosító jel, illetőleg egy vagy több, fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára jellemző tényező alapján azonosítani lehet.

Tudományos kutatás: az a tevékenység, amelynek célja a világról, annak jelentéseiről, a jelenségek összefüggéseiről szerzett ismeretek gyarapítása, és amelynél a vizsgált társadalmi, gazdasági és természeti jelenségek objektív összefüggéseinek a feltárásához név- és lakcímadat vagy a személyekkel történő közvetlen kapcsolatfelvétel szükséges.

Tudományos kutató: az a természetes személy, aki tudományos fokozattal, illetőleg címmel rendelkezik és abban a tudományágban vagy tudományterületen, amelyben felkészültségét bizonyította, tudományos tevékenységet végez; továbbá, aki kutatási feladatot is ellátó szervtől vagy alapítványi támogatótól kapott igazolás szerint tudományos kutatást végez.

Kutatási adatkezelési terv
– Minta –

A kutatás vezetője (név, beosztás, intézmény): .....

A kutatás célja: .....

Kutatási jogosultság: .....

A kezelendő személyes adatok köre: .....

A kezelendő személyes adatok forrása: .....

Az adatkezelés folyamata: .....

A vizsgálati személy jogai gyakorlati érvényesíthetőségének biztosítékai:
.....

Az adatvédelmet biztosító technikai és szervezési intézkedések:
.....

**Tájékoztatás
– Minták –**

Tisztelt Résztvevő!

Az Önnel készített hangfelvételt egy, a spontán beszédet célzó fonetikai kutatás számára használjuk fel vizsgálati anyagként. A személyes adatainak (név, e-mail cím stb.) rögzítése csak a további kapcsolattartást és a statisztikai feldolgozást teszi lehetővé, a hangfelvétellel kívülálló számára nem hozható összefüggésbe. A hangfelvétel technikai feldolgozását és elemzését fonetikus/nyelvész szakemberek végzik, más személy nem férhet hozzá. Az adatok kezelése minden tekintetben megfelel a jogszabályi előírásoknak^{3,4}.

Az adatszolgáltatás önkéntes, a további együttműködést bármikor indoklás nélkül megtagadhatja. Írásbeli hozzájárulását kérjük a hangfelvétel beszédkutatói célokra, illetve az eredmények illusztrálására való felhasználásához, később ezeket írásban visszavonhatja. Az adatszolgáltatás megtagadása vagy a hozzájárulás visszavonása semmilyen hátrányos következménnyel nem jár.

Ha további kérdése van a kutatással kapcsolatban, azt felteheti e-mailben: .....

Köszönjük együttműködését!

XY kutatásvezető

Tisztelt Szülő!

Kutatásunk az anyanyelv-elsajátítás folyamatainak pontosabb megismerését célozza. A kutatás olyan újabb eredményeket szolgáltat az ép fejlődésre vonatkozóan, amelyek lehetővé teszik, hogy a tipikustól eltérő anyanyelv-elsajátítás idejében diagnosztizálható legyen, illetve célzott fejlesztést dolgozzanak ki vagy alkalmazzanak a szakemberek.

A gyermekek tesztelése játékos formában történik, a gyermekekkel való kapcsolatteremtésben jártas munkatársak végzik. A gyermek a tesztelést bármikor megszakíthatja.

A gyermekével felvett hanganyag/tesztanyag sok más gyermek hasonló adataival együtt kerül feldolgozásra, név nélkül, csak a statisztikai elemzés szempontjából fontos adatok (pl. nem, kor) megőrzésével. Ugyanakkor amennyiben fontosnak tartja gyermeke eredményeinek megismerését, tüntesse fel e-mail címét a hozzájárulási nyilatkozaton, szívesen küldünk további tájékoztatást.

Az adatszolgáltatás önkéntes, a további együttműködést Ön és gyermeke bármikor indoklás nélkül megtagadhatja. Írásbeli hozzájárulását kérjük a felvétel/tesztanyag kutatási célokra való felhasználásához, később ezt írásban visszavonhatja.

Ha további kérdése van a kutatással kapcsolatban, azt felteheti e-mailben: .....

Köszönjük együttműködését!

XY kutatásvezető

³ 1995. évi CXIX. törvény a kutatás és a közvetlen üzletszerzés célját szolgáló név- és lakcímadatok kezeléséről.

⁴ 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról.

Tisztelt Résztvevő!

Az Ön által kitöltött tesztlapot egy, a spontán beszédet célzó fonetikai kutatás számára használjuk fel vizsgálati anyagként. A tesztlap kitöltése anonim módon történik, csak a statisztikai elemzés szempontjából fontos adatok (pl. nem, kor) feltüntetését kérjük. A tesztlapok eredményeit számítógéppel dolgozzuk fel, az egyes tesztlapokat sorszámokkal jelöljük, így a továbbiakban a tesztlap és az eredmény közötti megfeleltetés kívülálló számára nem lehetséges. Az adatok kezelése minden tekintetben megfelel a jogszabályi előírásoknak¹.

Az adatszolgáltatás önkéntes, a további együttműködést bármikor indoklás nélkül megtagadhatja. Írásbeli hozzájárulását kérjük az eredmények beszédkutatási célokra való felhasználásához, később ezt írásban visszavonhatja. Az adatszolgáltatás megtagadása vagy a hozzájárulás visszavonása semmilyen hátrányos következménnyel nem jár.

Ha további kérdése van a kutatással kapcsolatban, azt felteheti e-mailben: .....

Köszönjük együttműködését!

XY kutatásvezető

¹ 1995. évi CXIX. törvény a kutatás és a közvetlen üzletszerzés célját szolgáló név- és lakcímadatok kezeléséről és 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról.

